NERRANTSULA

Panait Istrati

Türkçesi
Belma Aksun

Panait Istrati; 10 Ağustos 1884 tarihinde Rum kaçakçı Gerasim Valsamis ile çamaşırcı Romen Yoitza İstrati'nin oğlu olarak doğdu. Babası, Panait doğduktan bir yıl sonra öldürüldü. Annesiyle birlikte yoksulluk içinde yaşadı. Kırk yaşında yazar olmaya karar verinceye kadar birbirinden farklı pek çok işte çalıştı. 1900'lü yılların başında gazetelerde yazmaya başladı. Fransızcayı kendi imkanlarıyla öğrendi. Akdeniz çevresindeki ülkelerde başıboş dolaştı. Nice'de (Fransa) seyyar fotoğrafçılık yaparken derin bir sefalete düşüp intihara teşebbüs etti (3 Ocak 1921). Kaldırıldığı hastanede, Romain Rolland'a hitaben yazdığı mektubun üzerinde bulunduktan sonra Rolland'a ulaştırılması hayatını değiştirdi. Rolland, Istrati'yi yaşadıklarını, tanıklıklarını yazmaya zorladı. Ona bir çeşit rehberlik yaptı. Istrati'nin Fransızca yazdığı öykülerin yayınlanmalarına yardımcı oldu. Istrati, 1935 yılında Bükreş'te öldü.

ESERLERİ:

Hayat Yollarında, Uşak, Sünger Avcısı, Arkadaş, Akdeniz (Çev. Belma Aksun, Ötüken Neşriyat, 2015), *Baragan'ın Dikenleri, Angel Dayı, Minka Abla, Kodin, Nerrantsula, Kira Kiralina, Pelmutter Ailesi, Sovyetler 1929* (Gezi Notları)

Madam Alfred Boissier'ye

Bu roman 1927 yılında
Hendek Nakaratı adıyla ve
aşağıdaki uyarıyla yayınlanmıştır:

UYARI

Bu romanın adı *Nerrantsula*'dır ve ben
günün birinde onun bu adla yayınlanmasını isterim.
Alelacele icat etmek zorunda kaldığım *Hendek Nakaratı*,
bu kitaba benim verdiğim ad değildir.
"Hiçbir okuyucu *Nerrantsula*'yı aklında tutamaz" şeklindeki
iyi niyetli uyarı üzerine kitaba bu adı vermek durumunda kaldım.
Oysa *Nerrantsula* ne kadar basit bir sözcük...
Çok hüzün verici bir şey bu!

P.İ.

SUNUŞ

NERRANTSULA, sıcak, güneşli bir saatte, bir dans esnasında doğdu: Panait'in Nerrantsula'yı dans ederken yazdığını söyleyebilirim. Olay, bir öğleden sonra Dostluk bodrumunda –ben ona Georges Ionesco bodrumu da derim– meydana geldi. Bazen Rembrant'ın tablolarındaki gibi garip bir ışıkla aydınlanan ve gölgede kalan yerlerin ışıklı olanlardan daha anlamlı olduğu bir bodrum...

Güzelce yenilip içildikten sonra, herkesin geçmiş anılarının canlandığı saatlerdi. Hepimiz çocukluk günlerimizden, o günlerde tanıdığımız insanlardan, sabahları deniz kıyısında, öğleden sonraları kilise çevresinde ve akşamları evin önünde yaptığımız şeylerden söz ettik.

Böylece şarkıları; Romen ve Rum annelerimizin söyledikleri şarkıları, yaptıkları eski şarkılı dansları hatırladık. Ve de böylece benim belleğimde ve dudaklarımda, Yunan kıyılarının, iyi kalpli, basit yaşamlı balıkçı köylerinin şarkısı ve dansı olan Nerrantsula, bütün coşkusu ve gülümsemesiyle beliriverdi.

Elimde kadeh, ayağa kalktım ve tıpkı annem Elena gibi parmaklarımı şıkırdatarak Nerrantsula şarkısını söyleyip dans ettim:

Kato sto yialo
Kato sto perighiali...

...Şarkı ve dans bir dünyadır… Ve bir dünya yaratırlar. Ezgi, bir mucizedir ve içinde başka mucizeler taşır… Ve Nerrantsula, tıpkı bir pınar gibi mucizevî bir şarkıdır.

O gün Panait için bir mucize oldu; önünde bir dünya açıldı ve o, orada yeniden doğdu. Ayaktaydı, yüzü sakindi ama ruhunda acı dolu bir geçmişi yaşıyordu, kendi kendine mırıldanır gibi:

- Nee? dedi. Hangi şarkıyı söylüyorsun sen? Ne dedin, ne dedin? Ner-rant-su-la mı? Ner-rant-su-la mı?

Çocukluğundaki bir hayaletle konuşuyor gibiydi... Ve farkında olmadan şarkıyı söylemeye ve dans etmeye başladı:

Nerrantsula fundoti
Nerrantsula mou condi

Ve yitip gitmiş uzak bir dünyayı yeniden canlandırdı. Ah! Biz o büyük düşün ne tür oyuncaklarıyız öyle!

Çok garip bir andı.

- Bir bilsen! Bir bilsen!.. dedi. Sen bütün bir hayatı yeniden canlandırdın!..

Ve Panait bize İbrail'deki yıllarını, dalgaların kızı Afrodit'in uzak ve sembolik kız kardeşi olarak onunla aynı kaderi paylaşan, halkın dilinde şarkıya dökülen ve sonunda onun gibi denize teslim olan korkusuz ve âsi Nerrantsula'lı yıllarını anlattı... Işığın oluşturduğu serapları tanıyıp, umutsuzluğun ölümlülere sunduğu son düşleri onlara götürdükten sonra yeniden dalgalar ülkesine dönmek üzere, denizin köpüklerinden muzaffer ve pürneşe çıkmıştı o.

Panait ve ben o geceyi ve diğer pek çok geceleri, "Amitié bodrumunda" Rumca Nerrantsula şarkısını söyleyerek geçirdik; ta ki o, bir dansçı hamlesiyle İbrail'in bahtsız ama çok mutlu kızının öyküsünü kâğıda dökene kadar...

Panait'in Nerrantsula'sı, aşkın ve denizin oyunu, öldüren aşkla birlikte denize -Boğaz'ın efsane sularına- gömüldü gitti...

Öteki, halkın Nerrantsula'sı ise yaşıyor; gülümseyişleri ve şarkıları, öldürücü savaşlara ve sefalete rağmen Yunan sahillerindeki anneler ile kızlarının kalplerinde ve dudaklarında daima yaşayacak da:

O kız daima yaşayacak
Pembe adaların
kumsallarında
Her zaman başına buyruk

Her zaman âsi
Ayak bilekleri
öylesine bembeyaz ki
Göründüğünde
denize şimşek gibi çakar
Ve aydınlatır bütün dünyayı.

Nerrantsula! Batı'nın tanıması için, seni görmesi ve senin hakkında yazılanları okuması lâzım; tıpkı bir zamanların kadim ve saf dansları gibi... Dans ederek yazıldın sen. Dans edilerek okunmalısın...

Nerrantsula! Panait'in çocukluk arkadaşları arasında, en keskin yoğunlukta zengin ve doğal bir müziği içinde taşıyan sendin! Sen müziğin ta kendisisin!

Istrati ve Nerrantsula, bizim anlamaya ve açıklamaya çalışmaktan ziyade hissetmemiz gereken bir temaşa idi. Istrati'nin bizzat kendisi, servet oyunlarında budala ve kaderci bir kumarbaz gibi, parasının değerini bildirmek istemeden ve bu paranın Batı'da bilinen oyunlarda gerek söz, gerekse düşünce açısından geçerli olup olmadığını hiçbir zaman bilmeden; yüreğini her zaman kaderin önüne fırlatıp attı.

Nerrantsula'da da öyle; melodisinin büyük ve önemli bir bölümü tuhaf ve çözümlenemez ahenkli bir nakarat şeklinde yansıtıldı; belki ima eden ama asla gizemini açık etmeyen bir nakarat. Her hareketin ardından, en dokunaklı anlarda bizi takip eden bir nakarat:

- Aman! More! Aman! Aman Nerrantsula![1]

Burada Istrati, hep Fransızca yazarken, aklını ve yüreğini ana dilinde, içinden çıktığı dünyanın dilinde konuşturuyor. Her ne kadar müziğinin partisyonunu Batı gamında verse de, anahtarı başka bir dünyanın gamında tutuyor ve bu Aman More! çocukluk şarkısı Nerrantsula'nın en can alıcı yerlerinden biri oluyor.

Yeryüzündeki bütün kadınlar ve erkekler her zaman, aşkta ya da nefrette, özveride bulunurken ya da acı çekerken, özgürken ya da tutsakken, doğumda ya da ölümde, sevinçte ya da üzüntüde gaybın trajedisini hissettiklerinde Tanrı'ya ya da insanlara, babalarına ya da cellatlarına yönelirler ve iç parçalayıcı çığlıklar atarlar: "Kardeşler! Kardeşler! Merhamet! Hayat aşkına kardeşler! Yardım edin! İmdat! Kardeşliğimizi

[1] "Aman More! Aman!" Metnin aslında da aynı ifade kullanılmıştır. (ç.n.)

düşünün! Gelin! Çok acı çektik! Yeter! Yeter! Yeter!" Arkadaşlarının ve kardeşlerinin hayatlarının dönüm noktalarında ve en zorlu, acımasız anlarında Istrati'nin şarkıda söylediği "Aman"; bizim –tanrıların ve insanların üstünde, Demokles'in kılıcı misali asılı olan– kader karşısındaki feryadımızdan başka bir şey değildir.

Apostolis Monastirioty

Uzun bir süre önce Mısır'ın İskenderiye'sinde günlük güneşlik birkaç kış geçirdim. O döneme ait anılarım pek keyifli olmasa da, felaketler üst üste gelirken yüreğimizi sevinçlerle dolduran o nadir anların büyüsüne kapılmamak, onları özlemle anmamak mümkün değildi.

Meşakkatli çalışma hayatıma rağmen, evet böyle anlarım da oldu benim.

O anları bana İskenderiye'nin kış güneşi, o Akdeniz güneşi verdi. Onun uğruna, onun Akdeniz'i ve benim yaşama arzum uğruna kaderimin bana aynı tepside kalın dilimler halinde sunduğu acıları aldım kabul ettim.

Evet, kabul ettim; zira hayatın, sadece güneşi almak üzere elini uzatanların önünden tepsiyi hepten çekiverdiğini sezdim.

Bir günlük sıkıcı çalışmaya karşılık, kader bana pek az ışıklı saatler bahşediyordu. Ama ben onun acı dilimlerinin kalınlığını gönüllü olarak arttırarak, mutluluğumun dozunu yükseltiyordum. Gözlerim, her yanı kaplayan ışığa, baş döndüren gökyüzüne ve uçsuz bucaksız Akdeniz'e doysun diye yaşamak için gerekli pek çok şeyden yoksun kılıyordum kendimi. Uzun sözün kısası, berbat bir işçiydim ben. Ne zaman bir sinek "Güneş benim" der gibilerden bana hava atmaya kalksa, özürsüz, bahanesiz işi bırakıverirdim.

İşte o zaman, yüreğim insanların cezalandırmaktan zevk duydukları bu zaafla dolu, çeker giderdim... Özgürlükten yana zengin ama umuttan yana yoksul olarak, düşerdim yollara.

Çok pahalıya mal olan bu mutluluktan ağırlaşmış bacaklarım, beni her zaman İskenderiye sahiline, Ramleh'e götürürdü; Afrika palmiyeleri oradan, Akdeniz'in ötesinde Côtes d'Azur kıyılarında sıralanmış Avrupa'nın Ramleh'indeki kardeşlerini seyrederler. Onları okşayıp seven de, tersleyip döven de aynı denizdir. O bildiğimiz

cömert güneş, aynı yakıcı ışıklarıyla tepeden tırnağa yıkar onların hepsini.

Tıpkı zenginlerin yalnız olmak ve kısır mutluluklarını tek başlarına içlerine sindirmek istedikleri bütün o masalsı lüks semtlerde olduğu gibi Ramleh'de de görkemli binalar vardır. Teraslarda o iğrenç Hiç'lerini yudumlarken nasıl acınacak halde olduklarını görünce, hayatın kadir kıymet bilmezlikte benim gibi bir zavallıya neden bu kadar katı davrandığını anladım.

Ve ben, o yok yoksul ben, tadına doyum olmayan tiryakiliklerim olan nargileyle kahveyi, keseme göre erişilmez fiyatlarda olan zenginlerle dolu o teraslarda, kahvelerde içmek cüretinde bulunuyordum. Ama hayatımda arzu ettiğim hiçbir şey benim için erişilmez olmadı; zevklerimi çoğu kez bankaların kabul etmediği bir parayla, kanımla ödedim; ama asla pişman olmayacağım. Zira varoluşumun karanlıklarına katlanabilmemi sağlayan ışık huzmeleriydi onlar.

Bütün hayatımda bazen bir gün, bazen bir haftaya bedel olacak bir saatlik düş uğruna İskenderiye'nin Ramleh'inde ya da İzmir'in Kordon Boyu'nda bir kahve ve bir nargile için halk türküsünde:

Sevgilimin yanında bir gecede,
Bütün bir yaz döktüğüm tüm "alın terimi" verdim.

diyen o yürekli Romen gibi yaptım hep. Evet, verdim... Çok almak için çok vermek gerek.

Bu kendiliğinden, hiç çaba harcamadan olup biter. Ama sorun orada değil.

*

Aynı zamanda insanları da sevmeden ışık sevilmez. Bütün insanların hepsini değil elbette. Hiç kimse hepsini sevemez; hatta Hz. İsa bile onları öyle enayice sevmedi.

Pek çok bakımdan biz, bize benzeyeni severiz. Kendi arzularımızı severiz.

Ramleh'de bir öğleden sonra, kendini beğenmiş bir sürü insanla dolu bir gazinonun terasında bir adam gördüm. O da beni görmüş-

tü… Ve onun orada ne aradığını, neye baktığını ve ne hissettiğini hemen anladım. O da benim içimden geçenleri anlamıştı; dahası, açık yürekli bakışlarımızda arzularımızın nüansını, benzerliklerimizin mucizesini keşfetmiştik.

Her zaman olmaz bu. İnsanları tanıma konusunda çoğu kez yarı yarıya yanılmışımdır ama hepten yanıldığım hiç olmadı. Ama ne kadar çok yanılırsam o kadar iyidir; zira önemli olan, *kaynak suyu kadar sağlıklı ve yıldırım kadar güçlü, güzel bir yaşamdır.*

Daha doğuşundan itibaren içinde dostluk aşkı olan adamı severim ben. Kanı şehvetle tutuştuğunda kadını severim. Kendimi onlara kayıtsız, şartsız, tutkuyla teslim ederim. Bu bana pahalıya mal olur ama uğradığım düş kırıklıkları arzularımı hiç azaltmadı, asla azaltmayacak da...

Bir kumarbaz hırsıyla her yerde şansımı ararım. Her zaman büyük oynarım, zira küçük hesaplardan nefret ederim. Eğer yanılırsam, hiçbir şey kaybetmiş olmam; kaybeden öteki olur. İnsan kendini tümüyle verdiğinde hiçbir kaybı olmaz ki. Aksi halde, ölçüp tartmadan kendini cömertçe verdiği için, güneşin tükenip gideceğini söylemeye benzer bu. Ama bu arada buzullar eriyecekmiş. N'apalım yani? Varsın erisinler! Kazandığımda ise bir ama pir kazanırım. Dostluk aşkından söz ediyorum elbette, yoksa şehvet şimşeğe benzer; şiddetlidir ama devam etmez.

İşte böyle yoğurulmuştur benim hamurum ve hamurum bunu sever. Bundan şikâyetçi de değilim doğrusu, benim can dostlarım da değiller… Ve Marko, o gün Ramleh'de bir nargile içimi kadar kısa sürede tanıdığım ve beni tanımış olan Marko, belki de dostlarımın en mutlu olanıydı.

Sevimli herif, az biraz kasılmadı da değil hani. Bunun nafile olacağını biliyordu. Zira sevgi dolu insanlarda sevme ve açılma ihtiyacı, gönül yaralarını gizlemeye zorlayan utanç duygusundan daha güçlüdür. Bununla beraber, bana kibar adam çekingenliğini kanıtlamak istedi; tıpkı çılgın gibi seven, en küçük sıyrık ve yaralarını gizlemek için "Kan kusup kızılcık hoşafı içtim" diyen "zavallı kibar" adam gibi… Ve bu öğle sonunun unutulmaz karşılaşmasında Marko, bana cesaret verici hiçbir davranışta bulunmadan çekti gitti.

Tıpkı kibar bir adam gibi…

Yanındaki kurt köpeği taşkın neşesiyle onu sinirlendiriyordu; kaabil olduğunca uzağa bir taş atmasını istiyordu. Marko, dalgın, ellerini biraz kamburca olan sırtında bağlamış kumsalda yürüyor, en iyi dostunun sevgisine karşılık vermiyordu. Bu kayıtsızlığa pabuç bırakmadım. Elden kaçırılmaması gereken bir dost olarak o güzel yüzünün ayrıntılarını hatırlayarak, saygılı bir mesafeden uzun bir süre takip ettim onu… Ve bir gün yakaladım. Nasıl mı? Böyle şeyler öğretilmez.

Şimdi beni unutun siz! Burada ben, söz konusu olmayacağım. En iyisi siz, çoğunuzun dünyanın bilmediği köşelerinde geçmiş şu öyküye kulak verin.

Bu öykü, İskenderiye'nin Ramleh'inde bir kahve terasında keşfettiğim bir adamın, neden olduğunu bilmeden sevdiğim bir adamın anlattığı öyküdür. Ve çoğu zaman şu canlı, oynak Rumca şarkıyla yüreğimi dağlamıştır. Şarkının ilk kıtası aşağı yukarı şöyle tercüme edilebilir:

Deniz kenarında, kumsalda,
Nerrantsula fundoti!
Bir bâkire eteğini yıkardı,
Nerrantsulo fundati![2]

[2] Küçük, gür turunç ağacı.